

## HUKUK REFORMU METİNLERİ 18: ADLİYENİN ISLAHINA DAİR KOMİSYON RAPORU (9 MART 1896)

Haz. Ali Adem Yörük\*

Bu rapor, II. Abdülhamid'in talimatı üzerine, adliye teşkilatının sorunlarına vâkıf hukukçulardan oluşan bir komisyon tarafından hazırlanmıştır<sup>1</sup>. Hakimlere ve adliye memurlarına ilişkin bazı kanunî düzenlemelerin hâlâ hayata geçirilememiş olması ve Avrupa'dan aktarılan usul ve kaidelerden bir kısmının halkın ve memleketin “mizac”ıyla uyumsuzluğu, adliyeyle dair şikayetlerin iki temel sebebi olarak belirlenmiştir. Hakim başta olmak üzere mahkemelerde nitelikli personelin istihdam edilememesi, mektepli ve “imtihanlı” hukukçuların sayıca yetersizliği, halk tarafından seçilen üyelerin vasıfsızlığı, usul hukukuna dair bazı kaidelerin davaların uzamasına sebep olması, Temyiz Mahkemesi'nin kuruluş amacına uygun olarak çalışmaması, tutukluluk sürelerinin kanuna aykırı olarak uzaması, ittiham usulünün suistimallere ve hak kayıplarına yol açması, savcılarının idarî görevlerini gerektiği gibi yerine getirmemesi tespit edilen başlıca sorunlardır. Özellikle taşra mahkemeleri sert bir şekilde eleştirilmekte, hükümlerinin nafız olması için hakimlerin tamamının padişah tarafından atanmasının gerekliliği üzerinde ısrarla durulmakta, ıslahatların hayata geçirilmesi ve yerleşmesi için Adliye Nezareti'ne düşen görevler sıralanmaktadır<sup>2</sup>.

\* Dr. Öğr. Ü., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı.

<sup>1</sup> Rapor için bkz. COA, Y.EE. 11/9. Raporun altında imza veya mühür yoktur. Bununla beraber içerik, komisyonun, sorunları ayrıntılarıyla bilen yetkili isimlerden oluştuğunu gösteriyor. Arada bağ kurmak için kesin bir bilgi yoksa da Ceza Kanunnamesi ve Usul-i Muhakemât-ı Cezaiye Kanunu'ndaki eksikliklere dair benzer bir raporun üst düzey bürokratlar tarafından hazırlandığına işaret edilebilir. 20 Ekim 1894 tarihli bu raporu şu hukukçular hazırlamıştı: Mahkeme-i Temyiz İstida Dairesi reisi Ahmed Şefik Bey, Mahkeme-i Temyiz azâsından Ali Şehbaz Efendi, İstinaf müdde-i umûmisi Mehmed Hâlid Bey, Mahkeme-i Temyiz azâsından es-Seyyid Mehmed Efendi, Sicil müdürü es-Seyyid Mehmed Emin Efendi. Bkz. COA, Y.MTV. 107/17.

<sup>2</sup> Tespit ve önerilerin daha rahat takip edilebilmesi için paragraflara ayrılmıştır. Bununla beraber metnin bütünlüğü dikkate alınmalıdır.

\*

Mehâkim ve devâir-i adliyece ne gibi ıslahat ve tensikata ihtiyaç olduğunun meyâne-i memlûkânemizde mütalaa ve tedkikiyle atebe-i felek-mertebe-i hazret-i zıllullahîlerine arz u beyanı şeref-yâb-ı telakkisi olduğumuz emr u ferman-ı hümayûn-ı cenâb-ı hilafetpenâhîleri hükm-i celîlinden olmasıyla bi'l-etraf müzakere ve mülâhaza-i keyfiyet olundukta;

- eğerçi el-yevm memâlik-i mahrûse-i şâhânelerinde mevcut olan mehâkim ve devâir-i adliyenin gerek vaziyet ve teşkilatı ve gerek taksimat ve teferruatı sâye-i ma'delet-vâye-i hazret-i mülûkânelerinde esasen yolunda olduğu gibi bunların vezâif ve hatt-ı hareketleriyle de'âvî-i hukukiye ve cezaiyenin suret-i rü'yet ve tatbikatını irâe ve tayin eden kavânîn ve nizamât derece-i kifâyede ise de

- mehâkim-i mezkûrenin hey'ât-ı hükkâm ve memurîni henüz kanun-ı mahsusta muharrer olan derecâta îsâl olunamayıp bazı nevâkısı olduğu misillü

- mehâkim-i mezkûrede düsturulamel olan kavânîn ve nizamât da Avrupa'da câri olan usûl ve kavâiden iktibas ile vaz' olunan bazı mevâdd ve ahkâmın mizac ve ahvâl-i ahali ve memleket ile kâbil-i tevfk ve telif olmamasından nâşî birtakım iğtişâât ve su-i istimalât cereyan etmekte olduğu

- ve umûr-ı adliye hakkında şimdiye kadar işitilen ve meşhûd olan şikâyât ve mugayir-i rızâ-yı âlî ahvâl ve harekâtın sebep ve masdarı bu noktalar idüğü izahat-ı âtiye ile müdellel ve malum olup şöyle ki:

- Mehâkim-i mezkûreden kaza merkezlerinde bulunan mehâkim-i ibtidaiyenin birer reis ve müddeî-i umumî muavini ve mustantık ile ikişer muvazzaf azâdan terkieb ve teşkili Teşkil-i Mehâkim Kanunu'nda musarrah olduğu halde bu mahkemelere henüz rüesâ ve müddeî-i umumî muavini ve mustantık tayin olunmayıp

- riyâset vazifesi cüz'î mikdar maaşla müstahdem ve kavânîn ve nizamât-ı cezaiye ve adliye ahkâmına gayr-ı vâkıf bulunan nüvvâb-ı şer'iyeye ve müddeî-i umumîlik vazifesi ekseriya okuyup yazmaları olmayan zabtiye çavuş veya onbaşlılarına ve mustantıklık hizmeti dahi ahali-i kurâ ve tafe-i zürrâ'dan intihab-ı ahali ile alınmakta olan azâların birine muhavvel olmağla

- kazalarda tahaddüs eden envâ'-ı cerâim ve cinayâtın tahkikat ve takibat-ı kanuniyesi vakit ve zamanıyla ve lâyıkiyla ifa olunamayıp birçok hukuk-ı umumiye ve şahsiye zâyî olmakta olduğu gibi

- nüvvâb-ı şer'iyenin hizmet-i niyabet ve riyasetten başka meclis-i idare

azâlığını ve icra memuriyetini haiz olarak işbu vezâif-i müteaddideyi bi'z-zarure hüsn-i idare edemediklerinden mehâkim-i mebhûsun-anhada de'âvî-i hukukiye ve cezaiyenin muhakemâtı dahi bi-hakkın cereyan etmeyip bu yüzden birçok teahhurât ve su-i istimalât vukûa gelmekte

- ve şu hal ile beraber gerek mezkûr kaza mahkemelerinin ve gerek istinaf vezâifini haiz bulunan liva vilayet merkezlerindeki mehâkimin cesamet ve ehemmiyet-i mevkiyeleri itibariyle üç sınıfa taksim ve maaşât ve muhassesâtının ona göre tertip ve tayiniyle rüesâ ve müddeî-i umumî ve azâlarının hakimlik sıfat ve iktidarını haiz zevâtın intihab ve tavzif edilmeleri kezalik Teşkil-i Mehâkim Kanunu ahkâmından olup

- mehâkim-i mezkûreye ol vechile hükkâm ve memurîn yetiştirmek için sâye-i me'âlî-vâye-i hazret-i zıllullahîlerinde vaktiyle bir Mekteb-i Hukuk küşâd olunmuş ve şimdiye kadar riyaset ve müddeî-i umumîlik hizmetlerine intihab ve tayin olunan zevât mekteb-i mezkurdan mezun olanlarla bi'l-imtihan ehliyet ve liyakati tebeyyün edenlerden tefrik ve intihab olunmakta bulunmuş ise de

- mehâkimin sınıflara taksimi ile maaşâtının ona göre tertip ve tahsisi maddesi şimdiye kadar icra olunmadığından rüesâ ve müddeî-i umumîlerin ekserisi bilâd-ı ba'îdeye rağbet etmeyip yakın mahallerde daha dîn memuriyetleri tercih eylemekte olmalarıyla bu makûle mühim yerlere muktedir memurlar tayin olunamamakta olduğu gibi

- kezalik şimdiye kadar mehâkim-i mezkûrenin hiçbirine mektepli veya imtihanlı muvazzaf azâ tayin olunmayıp

- mecâlis-i idare azâlığıyla mülga mecâlis-i temyiziye azâlıkları hakkında Vilayât Kanunu'nda muharrer usule tevfikân senede bir defa intihab-ı ahali ile ahali-i mahalliyeden azâ alınmakta

- ve işbu intihabda ilm-i hukuka ve kavânîn ve nizamât-ı devlete oldukça vukufli adamlar aranmayıp ashâb-ı emlak ve nüfuzdan olanlar tefrik ve tercih olunduktan mâadâ

- emr-i tefrik ve intihabda türlü türlü su-i istimalât dahi vukûa gelmekte olmasıyla

- mehâkim-i mezkûrenin cümlesi bi-hakkın heyet-i hakime denilecek ve de'âvî-i vâkıayı muntazaman görebilecek bir sıfat ve iktidarı haiz olamayıp

- de'âvînin rü'yet ve temşiyetinde küllî teahhurât ve su-i istimalâtın mâadâ

- fasl ü hükm olunan de'âvînin ahkâmı ale'l-ekser ya suret-i cereyan-ı muhakemece veya tatbikat-ı kanuniyece mâ-fevkindeki mehâkimde yolsuz

görünerek fesh ve nakz olunmakta bulunmuş

- ve mehâkim-i ibtidaiyeden sâdır olan ahkâm ve ilamâtın istinaf ve temyiz suretleriyle daha büyük mahkemelerde tedkik-i rü'yeti usulü temin-i hakk u adle kâfi tedâbir ve müessesât-ı kanuniyeden iken

- bir davanın hükümden mukaddem ve rü'yeti esnasında lâhık olan karar-ı karinelerle vazife ve selahiyet-i mahkeme hakkında tahaddüs eden itiraz üzerine lâhık olan kararların usul-i muhakemece kâbil-i istinaf ve temyiz addolunması

- ve mahkemece haksız çıkanlara istinaf ve temyiz ve iade-i muhakeme için ikişer üçer mah mehil verilmesi

- ve kaza bidayet mahkemelerinden sâdır olan ilamâtın mahkeme-i liva veyahut vilayette istinafı hususunda mahkumun-aleyhin muhayyer tutulması gibi

- kezalik Usul-i Muhakemât-ı Hukukiye Kanunu'nda mevzû ve câri olan bazı kavâid ve müsâ'edât-ı gayr-ı ma'kûle de'âvînin tabakât-ı mehâkimde mükerreren görülüp senelerce sürünmesine ve ashâb-ı hukukun her suretle mutazarrır olmalarına sebebiyet vermekte olduğu misillü

- memâlik-i mahrûse-i şâhânenin merkez-i saltanat-ı seniyyeden bu'd-ı mesafesi cihetiyle ashâb-ı de'âvîden temyiz istidasında bulunanların Dersaadet'e kadar gelmeleri hem gayr-ı kâbil ve hem de davaları mikdarınca masraf ve ziyana duçar olmalarını müstelzim olarak

- zaten tedkikat-ı temyiziye için tarafeynin Mahkeme-i Temyiz'e kadar gelmelerine lüzum ve ihtiyaç olmadığı derkâr iken

- Mahkeme-i Temyiz'ce tedkikat-ı temyiziye icrası tarafeynin gelmelerine veya gelmekten imtina eylemelerine ta'lik edilerek bu yüzden dahi mesâlih ve de'âvî-i hukukiye senelerce ve binlerce teahhur ve terâküm etmekte olmasıyla

- ve mahkeme-i mezkurenin sebep ve hikmet-i teşkil ve tesisi de'âvînin bi'l-cümle mehâkim-i devletten gerek usul-i muhakemece ve gerek tatbikat-ı kanuniyece bir siyâкта cereyan ettirilmesi maksadına mübteni

- ve binâen-alâ-zalîk işbu mahkemenin tedkik ve temyizine arz olunan bir ilâmı nakz veya tasdik hususunda istinad edeceği mevâdd-ı kanuniyenin ahkâmını tefsir ve teşrih eylediği takdirde çün ki işbu tefsir-i kanun keyfiyeti, ilamâtı nakz veya tasdik olunan mehâkimce düsturulamel tutulacağından

- Mahkeme-i Temyiz'in zikr olunan tefsirini diğer davada tağyir etmesi kat'an caiz olmadığı bedîhî iken mahkeme-i mezkureden bu bâbda bazen yek-

diğerine mübâyin ve münâkız kararlar verilmekte idüğü meşhûd olup şu hal dahi intizam-ı muhakeme ile şîrâze-i kanunu muhill olmağla şâyân-ı dikkat ve ıslah görünmüş

- ve mevâdd-ı cezaiyece maznûn addolunan eşhâs hakkında mustantıklar tarafından tahkikat-ı lâzıme bi'l-icra bi-hakkın maznûn göründükleri halde mehâkime sevk edilmek ve maznûn görünmedikleri takdirde men'-i muhakemelerine karar verilmek

- ve cinayet ile maznûn olanlar hakkındaki tahkikat evrakı vilayât merkezlerinde üçer azâdan müteşekkil hey'ât-ı ittihamiyede bi't-tedkik ittihâm veya men'-i muhakeme edilmek Usul-i Muhakemât-ı Cezaiye ahkâmından olup

- mustantıkların kararları yolsuz veya haksız olduğu surette hey'ât-ı ittihamiyede tedkiki kezalik Usul-i Muhakeme iktizasından olmasıyla bu bâbda diyecek yoğ ise de

- hey'ât-ı ittihamiyeyi teşkil eden hükkâmın ber-minvâl-i muharrer intihab-ı ahali ile alınan nâ-ehil azâdan ve üçer kişiden ibaret olmağla beraber bunların verdikleri men'-i muhakeme ve adem-i mesuliyet kararlarının kâbil-i temyiz olmaması birçok su-i istimalât ile hukuk-ı umumiyenin ve şahsiyenin ziyânını müeddî olmakta

- ve hey'ât-ı ittihamiye merkezlerinin kaza ve liva merkezlerine bu'd-ı mesafesi cihetiyle tevkifhane ve hapishanelerde birçok eşhâsın hilaf-ı kanun olarak tûl müddet mevkuf kalmalarını müstelzim olmakta bulunacağı gibi

- mehâkim-i cinayetin hüküm ve kararlarında ekseriyet-i ârâ, azâ-yı mevcudenin sülûsânı addolunması

- ve bu mahkemelerin verdikleri beraat ve adem-i mesuliyet hüküm ve kararlarının dahi âdiyen kâbil-i temyiz addolunmaması birçok mücrimîn ve cinayet faillerinin cezasız kalarak hukuk-ı umumiye ve siyasiyenin rahnedar olmasını mûcib olmakta bulunmuş

- ve müddeî-i umumîlerle muavinlerinin vezâifi, cerâim-i vâkıayı taharri ve takip ile failleri hakkında tahkikat ve muhakemât-ı lâzıme icra ve mustantık veya mahkemelerden yolsuz bir karar verildiği takdirde mâ-fevkindeki mahkemeye müracaatla ıslah ettirmek suretleriyle hukuk-ı umumiye muhafaza etmekle beraber nezdinde bulundukları mehâkimin intizamıyla kavânîn-i adliyenin hüsn-i cereyanına dikkat ve nezaret etmek kaziyeleri olduğu halde

- bunların hukuk-ı umumiye muhafazasına müteallik vazifelerini ihmal

ile hukuk-ı umumiye ve şahsiyenin izâ'asına sebep oldukları halde ne derece mes'ul olacaklarına dair kanunda bir ceza tayin olunmadığı cihetle ekserisi ve belki cümlesi bu vazifelerini hüsn-i istimal etmedikleri gibi

- mehâkimin intizam-ı muamelatına dair olan vazife ve hareketlerinin suret-i cereyanı henüz tayin olunmadığı cihetle metruk ve muattal bir halde kalmış olduğuna

- ve eğerçi ahvâl-i ma'rûzadan başka Usul-i Muhakemât-ı Hukukiye ve Ticaret Kanunname-i hümayûnunda münderic bazı mevâddın ahkâmı dahi muamelat-ı umumiye ile gayr-ı mütenasib ve bazısının dahi yek-diğerine mütenakız olmasından nâşî bunlarca bazı tashihat ve tadilat icrası lâzımeden ise de bunlar on beş yirmi maddeden ibaret ve tadil ve ıslahı âsân bir keyfiyet idüğüne binâen

- evveleminde mehâkim ve devâir-i adliye hakkında esasen şikâyet ve itirazâtı müstelzim olan ahvâl ve nevâkısın ref' ve izâlesi zımnında muktezi görünen ıslahatın ber-vech-i âtî arz u beyanına cür'et kılınır. Şöyle ki:

- Ahvâl-i ma'rûzanın başlıcası ve taşra mehâkiminin adem-i intizamına bâis olan esbâbın birincisi bâlâda arz olunduğu üzere kaza mahkemelerinde mevâdd-ı cezaiye için reis ve müddeî-i umumî ve mustantik olmamakla beraber gerek bu mahkemelere ve gerek vilayet ve liva mahkemelerine intihab-ı ahali ile muvakkat ve fahrî azâ alınması kazıyyesi olup

- halbuki kavânîn-i devlete ve ilm-i hukuka gayr-ı vâkıf esnaf ve zürrâ' makûlelerinin hakimliğe tayini caiz olmadığı misillü

- zaten izn-i Sultanî ile mansûb olmayan hakimın hükmü nâfiz ve muteber olamayacağından

- ve kaza merkezlerinde bulunan mehâkim dört yüz yirmi dokuz mahkeme olup bunların umumuna Mekteb-i Hukuk-ı Şâhâne'den mezun veya şehadetnameyi haiz zevâtın rüesâ ve azâ ve müddeî-i umumîler tayini birkaç yüz bin lira raddesinde bir meblağın tahsisine mütevakkıf olup

- hazine-i celîlenin hal-i hâzırı buna müsait olsa bile mehâkim-i mezkûreye intihab ve tayini lâzım gelen iki bin nefere karîb hükkâmın mektepli veya imtihanlı zevâtın tedariki mümkün ve kâbil olamayacağından sâye-i şâhânelerinde ileride mektebin mezunları tekessür ettikçe kusûru dahi ıslah olunmak üzere

- şimdilik zikr olunan dört yüz bu kadar kaza mahkemelerinden en mühimmi görünen yüz adedinin sınıf-ı evvel itibar ile bunlara vukuât-ı

cinaiyeyi bizzat tahkik etmek ve sair de'âvî-i cezaiyede riyaset eylemek üzere biner kuruş maaşla birer reis-i sani ve yedişer yüz kuruş maaşla birer müddeî-i umumî muavini ile keزالik yedişer yüz kuruş maaşla ikişer azâ nasb ve tayin olunması

- ve vilayet ve liva merkezlerinde bulunan mehâkimin umumen üç sınıfa taksim ve maaşlarının sınıflarına göre müceddeden tertip ve tensiki ile

- işbu mahkemelerde gerek Dersaadet'teki İntihab Encümeni ve gerek mahalleri mecâlis-i idare hey'etleri ile Adliye komisyonları marifetleriyle enzâr-ı ahalide emniyet ve istikametle maruf ve ilm-i hukuk ile nizamât-ı devlete oldukça vâkîf zevâtın olmak

- ve sâbıkı vechile nısfı müslim ve nısfı gayrimüslim bulunmak üzere yedi yüz ellişer kuruş maaşla muvazzaf olarak dörder azâ bi'l-intihab hükkâm-ı saire misillü irade-i seniyye-i hazret-i hilafetpenahîleriyle nasb ve tayin kılınması münasip mütalaa kılınmış

- ve bu suret leffen arz ve takdim kılınmış defterde muharrer olduğu vechile tahsisat-ı adliyye senevî otuz üç bin lira raddesinde bir akçanın zam ve ilavesine mütevakkıf görünmüş olduğundan mehâkim-i mezkure hey'âtının ol vechile ıslahı

- ve de'âvînin esna-yı rü'yetinde mürur-ı zaman hakkında lâhık olan kararlardan mâadâ her nev' kararların istinaf ve temyizi usulünün feshiyle bu makûle kararların ancak hükm-i kat'î ile beraber temyiz olunması

- ve haklarında lâhık olan ahkâm-ı kat'iyeye adem-i kanaatle istinaf veya temyiz etmek isteyenlere birer mah mehil i'tâsı herhalde kâfi olmağla işbu emhâl-i kanuniye dahi ol vechile tadil edilerek

- kaza mahkemelerinden verilen ilamâtın istinafı maddesinin dahi mensup oldukları liva mahkemelerine hasr u tahsis kılınması

- ve Mahkeme-i Temyiz'in hal ve muamelat-ı meşrûhası dahilen [ve] haricen muzır ve intizam-ı mehâkimi muhill olup

- mahkeme-i mezkure bi'l-cümle mehâkim-i nizamiyenin mâ-fevkinde olması hasebiyle tadil-i meslek etmesi herhalde bazı tedâbir-i kanuniye ve müessire ittihazına mütevakkıf görünmesiyle

- mahkeme-i mezkurenin üç daireden mürekkeb olan hey'ât-ı hâzırası dört daireye taksim ve mesâlih-i temyiziye işbu dört daire beyninde münasibi vechile tefrik ve tahsis olunarak

- ba'de-mâ mahkeme-i mezkurece tarafeynin celbinden sarf-ı nazarla

- temyizi istida kılınan ilamâtın nihayet iki mah müddet zarfında bi't-tedkik kararları i'tâ ve mahalli mahkemelerine irsal olunması

- ve mahkeme-i mezkureden verilmekte olan kararların bir kat daha adl ve kanuna makrûniyeti zımnında el-yevm Hukuk Dairesi'nde câri olan tashih-i karar usulünün diğer dairelerine ta'mîmiyle

- mesâlih-i vâkıa bu müddetten ziyade teahhur eder veyahut mahkeme-i mezkurece bir sene zarfında bir madde-i kanuniye iki türlü tefsir olunmak gibi kanuna ve umuma karşı çirkin bir hareketi tekerrür eyler ise bunu yapmış olan dairesinin feshiyle yeniden teşkili zımnında Adliye Nezareti cânibinden bi'l-istîzân şeref-müteallik buyurulacak irade-i seniyye-i hazret-i hilafetpenâhîleri vechile hareket olunması

- ve mehâkim-i ibtidaiye ve istinafiyeden sâdır olan ilamâtın ekseriyet üzere fesh ve nakz olunmakta olması mehâkim-i mezkure hey'etinin ya adem-i ehliyet veyahut rü'yet-i de'âvîde garaz ve irtikâba cür'etlerini mu'lin olarak halkın bu yüzden duçar olacağı mazarrata karşı bu bâbda dahi tedâbîr ve icraat irâesi lâzımeden olmağla

- ba'de-ez-în bir mahkemeden bir sene zarfında verilen ilamâtın yüzde iki buçuktan ziyadesi fesh veya nakz olunur ise kezalik ol mahkemenin feshiyle yeniden teşkil olunmasının usul ittihazı

- ve mevâdd-ı cinaiyede ittihâm muamelatı ber-minvâl-i muharrer teahhurât ve mazarrat-ı adîdesinden başka

- işbu ittihâm usulü Avrupa'dan alınmış olup halbuki Avrupa mehâkiminde bu usulün şart-ı a'zamı bulunan jüri usulü, mehâkim-i Devlet-i Aliyye'de câri olmayıp

- memâlik-i mahrûse-i şâhânedede ise cinayet ile maznûn olan bir şahsın huzur-ı mahkemede ve muhakeme-i aleniyede beraatı tezahür etmeksizin salıverilmesi hiçbir vechile selamet ve istikamet-i maslahatı temin edemeyeceğinden

- zikr olunan ittihâm usulü külliyen lağv olunarak mustantıklarca maznûn addolunan eşhâsın doğrudan doğruya mensup oldukları liva bidayet mahkemeleri ceza dairelerine sevkiyle muhakemelerinin orada icra

- ve mustantik kararları aleyhine vukû bulacak itirazâtın tedkik ve halli vazifesi mehâkim-i mezkurenin hukuk dairelerinde ifa olunması

- ve ittihâm muamelatının lağvından dolayı merkez mahkemelerinin vezâifi elviye-i saire mehâkiminin vezâifine muvafık olarak

- bu suretle mehâkim-i istinafiyenin işleri yalnız istinafa münhasır olacağından

- ve mehâkim-i mezkurenin bazıları el-yevm birer daireye maksûr bulunduğundan kusûrunun dahi birer daireye kasrıyla reis-i sanilerinin mevâdd-ı cezaiyede riyaset ve reis-i evvelin mahkemede bulunmadığı günlerde mevâdd-ı hukukiyede ona vekalet etmesi tesrî-i mesâlihi müstelzim olacağından bunun da icra-yı icabı

- ve cinayet mahkemelerinde ekseriyet-i ârâ, kaide-i umumiyyeye tevfiikan ekseriyet-i mutlaka yani hey'et-i hakimenin nısfından ziyadesinin husûlünde muteber tutulup

- mehâkim-i mezkureden verilen beraat veya adem-i mesuliyet kararlarının müdde-i umumîlerce yolsuz görüldüğü takdirde mahallince hükmü muvakkatan icra olunmak şartıyla mücrimiyet kararları gibi âdiyen kâbil-i temyiz addolunması

- ve müdde-i umumîlerin intizam-ı muhakeme ile kavânîn-i adliyenin cereyanına dikkat ve nezarete müteallik olan vazifelerince hatt-ı hareketleri tayin olunmakla beraber gerek bu bâbda ve gerek hukuk-ı umumiyenin muhafazası emrinde kusur ve tekâsüllerine karşı mesuliyet-i lâzıme bi't-tayin kanun-ı mahsusuna derc ve ilave olunmakla beraber

- Avrupa mehâkiminde câri olan usule tevfiikan bunların daire-i memuriyetlerinde hukuk-ı umumiyyeye ve intizam-ı mehâkime dair olan muamelat hakkında altı ayda bir kere Adliye Nezareti'ne layiha göndermelerinin usul ittihazı

- ve kazalarda livalar gibi icra memurları olmamak hasebiyle muamelat-ı icraiye dahi yolsuz bir halde cereyan edip bu yüzden de pek çok şikâyet tahaddüs etmekte idüğünden bu vazifenin dahi kanuna tevfiikan rüesânın nezareti altında hareket etmek üzere mukavelat muharrirlerine ilave-i memuriyet edilmesi

- ve taşrada bulunan ticaret mahkemelerinden bazısının killet-i mesâlihi cihetle mukaddemâ lağv olunarak vezâifi hukuk mahkemelerine ilave edilmiş ise de

- işbu mehâkim-i ticarete tebea-i ecnebiyyeye müteallik de'âvînin rü'yeti esnasında konsolatolardan azâ bulundurulması hakkında mine'l-kadîm câri olan teamül[ün] hukuk mahkemelerine dahi teşmil ettirilmesi veyahut mehâkim-i ticaretin iadesi sefaretlerden talep ve ısrar olunmakta olup teamül-i mezkurun hukuk mahkemelerine teşmili pek muzır olmağla

- ve zaten mehâkim-i ticaretin hazineden tahsisatı olmayıp memurînin maaşları rü'yet ettikleri de'âvî hasılâtından verilmekte bulunmağla mehâkim-i mezkureden iadesi iktiza edenlerin dahi teşkil ve iade olunması

- ve işbu mahkemelere şimdiye kadar intihab olunan rüesâ ve azâ makam-ı Sadaret ile Adliye nezaretinin tasdikiyle nasb ve tayin olunmakta olup halbuki bâlâda arz olunduğu üzere izn-i sultanî olmaksızın bir hakimın hükmü şer'an nâfiz olamayacağından ba'de-ez-în mehâkim-i ticaret riyaset ve azâ[lık]larına intihab olunacak zevâtın dahi memuriyetleri, emsali misillü bi'l-istizân şeref-müteallik buyurulacak irade-i seniyye-i zıllullahîleri mücebince icra kılınması,

- ve Dersaadet'te bulunan mehâkim-i nizamiyenin teşkilatı ile bu mahkemelerde mesâlihın suret-i cereyanı sâye-i me'âlî-vâye-i hazret-i hilafetpenâhîlerinde taşra mehâkimine nisbetle yolunda olup

- fakat Beyoğlu Bidayet Mahkemesi iki hukuk ve bir ceza dairesinden müteşekkil olup mahkeme-i mezkurenin daire-i vazife ve memuriyeti dahilinde mütehaddis mevâdd-ı cezaiyenin vakit ve zamanıyla rü'yetine bir dairenin adem-i kifâyeti mütehakkık olduğuna ve ittihâm muamelatının lağvı halinde Dersaadet hey'et-i ittihâmiyesine memur üç azâ ile ketebesine lüzum kalmayacağına mebni işbu hey'et ile Beyoğlu Bidayet Mahkemesine ilaveten bir ceza dairesi daha teşkil olunması,

- ve bir de Nezaret-i müşârun-ileyhâ dairesinde Havale Müdüriyeti namıyla mevcut olan dairenin vazifesi yalnız mehâkim-i şer'iyeye ait arzıhalleri tefrik ve havale etmekten ibaret olup

- halbuki mehâkim-i şer'iyeden sâdır olan ilamâtın icrası için diğer bir daire daha mevcut ve bu daire hayli muavin ve kâtiplerden mürekkeb olarak bu işler için iki müdüriyet ve daireye lüzum olmadığından zikr olunan Havale Müdüriyetinin lağvıyla vazifesinin ilamât-ı şer'îye İcra Müdüriyetine ilavesi

- ve çün ki mehâkim-i nizamiye ve devâir-i adliye ne kadar tanzim olunsu ve teşkilatı ile âlât ve edevâtı bulunan hükkâm ve memurîn ne derece mükemmel ve muktedir bulunsu umûr-ı adliyenin mihver-i cereyanı olan merkez-i idarenin yani Adliye Nezaretî'ni teşkil eden hey'et-i idarenin hedef-i hareket ve matmah-ı nazarı gerek Dersaadet'te ve gerek taşrada bulunan bi'l-cümle mehâkim ve devâir ve şu'abât-ı adliyeye muhavvel kâffe-i de'âvî ve mesâlihın mikdarıyla vakit ve zamanında rü'yet olunup olunmadığı ve suret-i cereyanıyla tatbikat-ı kanuniyesi ne merkezde cereyan etmekte bulunduğu ve bir gûne teahhurât veya su-i istimalât veyahut kavânîn ve nizamât-ı adliyenin temâmî-i cereyanına

mâni esbâb ve müşkilât vâki olup olmadığı ve kavânîn ve nizamâtca tadilat ve ıslahata ihtiyaç bulunup bulunmadığı hususlarıyla memurîn-i adliyenin meslek ve ahlâk ve harekât ve muamelatı gibi ahvâle تمامیyle muhit ve muttali olarak kavânîn ve idare-i adliyenin hüsn-i cereyanını ve memurînin gayret ve hüsn-i hal ü hareket ve istikametini temin edecek tedâbiri ale'd-devam mülâhaza ve ifaya muktedir bir şekil ve surette müesses ve muntazam olmadıkça mehâkim ve devâir-i mezkurenin matlûb-ı âliye muvafık bir hal-i intizamda bulunamayacağı derkâr olup

- eğerçi teşkilat-ı hâzıra-i adliyenin vaz' ve tesis olunduğu esnada daire-i müşârunileyhâda Umûr-ı Hukukiye ve [Umûr-ı] Cezaiye ve Sicill-i Memurîn müdürîyetleri ve Baş-müddeî-i Umumîlik namıyla müteaddid memuriyetler tesis olunmuş ise de bunların hem teşkilatı noksan bırakılmış ve hem de vezâif-i memuriyetleri maksad-ı meşrûha muvafık bir surette tesis ve tayin olunmamış olmasıyla bir gûne faideyi mûcib olamadığından ve binâenaleyh bu bâbda dahi bir tedbir-i müessir ittihazı zaruri görüldüğünden

- mehâkim ve devâir-i mezkureye muhavvel mevâdd ve de'âvînin mikdar ve muamelatını mübeyyin şehriye cedveller alıp de'âvînin rüyetini takip etmek ve adliye müfettişleriyle müddeî-i umumîlerden gelecek layihaları vakit ve zamanıyla bi't-tedkik mukteziyât ve icabât-ı kanuniyesini icra ettirmek ve müfettişlerle müddeî-i umumîlerin تمامیyle ifa-yı vazife edip etmediklerine bakmak ve memurîn-i adliye hakkında Nezaret'e vârid olan muharrerât ve şikâyetnameleri dahi bi't-tedkik azli mûcib ahvâl olup olmadığını makam-ı Nezaret'e bildirmek ve bâlâda arz olunduğu vechile mehâkim-i nizamiyenin fesh ve nakz olunan ilamlarıyla Mahkeme-i Temyiz'den tefsir-i kanuna müteallik sâdır olacak kararları şehriye cedvellerine bakarak gözetmek ve'l-hâsıl mehâkim-i nizamiyenin aksâm ve müteferriâtına karşı idare cihetince bir kontrol olmak üzere Encümen-i Teftiş namıyla Nezaret-i müşârunileyhâ dairesinde bir hey'et-i mahsusa bi't-teşkil

- işbu encümene Mahkeme-i Temyiz'in en muktedir azâlarını biri reis ve Umûr-ı Hukukiye ve Umûr-ı Cezaiye müdürleri azâ-yı tabiiyeden olmak üzere memuriyeti lağv olunacak Havale müdürü ile Mahkeme-i Temyiz mümeyyizlerinden biri azâ tayin olunarak veyahut bunlar Beyoğlu Mahkemesi'nde teşkil olunacak İkinci Ceza Dairesi azâlığına bi't-tayin hey'et-i istinafiye azâsından iki kişi maaşlarıyla encümen-i mezkur azâlığına nakl olunarak işbu encümenin hey'et-i tahririyesi için dahi daire-i Nezaret'te

bulunan İstatistik kalemi hey'eti ile mektubî ve müdüriyetler aklâmında bulunan ketebebin mütehayyizânından ikişer kişi memur ayrılması suretleri ittihaz ve icra

- ve ber-minvâl-i ma'rûz Usul-i Muhakemât-ı Hukukiye ve Ticaret kanunlarında muhtac-ı tadil ve ıslah olan mevâdd-ı kanuniyenin tadilatı ifa ve işbu tedâbîr-i ıslahiye'nin vaz'ından sonra umûr-ı adliyenin tatbikat ve muamelatına merciince tamamiyle dikkat ve itina kılındığı halde sâye-i me'âlî-vâye-i cenâb-ı zıllullahîlerinde mehâkim ve devâir-i mezkurenin kesb-i intizam-ı tam edeceği mütalaât-ı kâsırânesinde bulunulmuş

- ve suver-i ma'rûza nezd-i me'âlî-vefd-i hazret-i velînimet-i bî-minnet-i a'zamîlerinde karîn-i tasvib-i âlî buyurulduğu takdirde mevâdd-ı kanuniye layihaları dahi bi't-tanzim arz-ı atebe-i ulyâ kılınacağı tabîi bulunmuş ise de her ne vechile emr u ferman-ı hümayûn-ı cenâb-ı hilafetpenâhîleri şeref-sünûh ve sudûr buyurulur ise mahz-ı isabet olacağının arz u beyanına mücâseret kılındı. Kâtıbe-i ahvâlde emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emri padişahımız efendimizindir. Fî 24 Ramazan sene [1]313 ve fî 26 Şubat [1]311.